

بحران روسیه و اوکراین و تأثیر آن بر نوسانات قیمت‌های جهانی و بازار محصولات کشاورزی ایران

سخنران:

دکتر علی کیانی راد (رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی)

اعضای پنل:

دکتر مرتضی تهمی‌پور (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

دکتر امید گیلان‌پور (مشاور وزیر جهاد کشاورزی و عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی)

دکتر زکریا فرج‌زاده (عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز)

دبیر جلسه:

دکتر علی متوسلی (عضو هیئت علمی مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی)

۱۴۰۱/۰۲/۱۹

مطالب مندرج در این گزارش منحصراً گفته‌های سخنرانان است و به هیچ وجه منعکس‌کننده نظر مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی نیست.

نکات اصلی

- در طول ۳۰ سال گذشته، منطقه دریای سیاه به عنوان یک تامین کننده مهم جهانی غلات و دانه های روغنی ظاهر شده است و بحران کنونی بین دو کشور روسیه و اوکراین به عنوان دو صادر کننده مواد غذایی امنیت غذایی کشورها را به خطر انداخته است.
- با شروع بحران، نگرانی بیشتر بخاطر کمبود عرضه و صادرات بود. اما اکنون نگرانی بیشتر بخاطر عدم کاشت در این مناطق به دلیل خطرات موجود است. به علاوه، توقف صادرات گاز روسیه علاوه بر افزایش قیمت گاز طبیعی قیمت کودهای شیمیایی، که از نهاده های مهم کشاورزی هستند، افزایش داده است. گران شدن کودهای شیمیایی می تواند به کاهش مصرف آنها و، در نتیجه، کاهش تولید محصولات کشاورزی، کاهش ذخایر جهانی و ثبت رکوردهای جدید قیمت های جهانی شود.
- در کنار بحران روسیه و اوکراین، عواملی مانند خشکسالی نیز به کاهش عرضه محصولات کشاورزی دامن زده و کشورهای دنیا را به واکنش های مختلف وادار کرده است. در سمت تقاضا، کشورها به تثبیت قیمت در بازار داخلی با تخصیص بودجه و بارانه، ترمیم ذخایر مواد غذایی و کالاهای اساسی، محدودیت صادرات مواد غذایی و فرآورده ها، کاهش موانع واردات مواد غذایی و فرآورده ها، جایگزینی مبادی وارداتی برای تامین پایدار مواد غذایی و در نهایت محدودیت مقداری خرید کالاهای هدف در فروشگاه های زنجیره ای روی آورده اند. در سمت تولید نیز کشورها به برنامه ریزی برای تامین نهاده های مورد نیاز تولید محصولات اساسی و افزایش سطح زیرکشت و تولید از طریق روش هایی مانند افزایش قیمت خرید تضمینی پرداخته و صادرات برخی از نهاده های تولید مانند کود را ممنوع و صادرات کالاهای واسطه ای به خصوص دانه های روغنی را محدود کرده اند.
- کشور ما نیز مانند دیگر کشورهای جهان برای کاهش اثرات بحران غذا باید سیاست هایی مناسب را در پیش بگیرد. استفاده از سبد سیاست گذاری حمایتی می تواند کمک کننده باشد اما سیاست گذاری نباید محدود به بخش کشاورزی باشد و باید سیاست گذاری مناسب در بخش های غیر کشاورزی نیز انجام گیرد. مانند در پیش گرفتن دیپلماسی فعال تجاری با کشور روسیه، اتخاذ تمهیدات لازم برای تامین کالا از روسیه به خصوص واردات گندم، نهاده های دامی و روغن خام، اصلاح و به روز رسانی قیمت های پایه واردات کالاهای اساسی بر مبنای تغییرات قیمت های جهانی و شفافیت و تشریح وضعیت موجود برای جامعه و تشویق به اصلاح الگوی مصرف.

نشست "بحران روسیه و اوکراین و تأثیر آن بر نوسانات قیمت‌های جهانی و بازار محصولات کشاورزی ایران" با سخنرانی آقای دکتر علی کیانی راد (رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی) و با حضور آقایان دکتر مرتضی تهمانی‌پور (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر امید گیلان‌پور (مشاور وزیر جهاد کشاورزی و عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی) و دکتر زکریا فرج‌زاده (عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز) به عنوان عضو پنل و با شرکت جمعی از کارشناسان و علاقه‌مندان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۱۹ به صورت آنلاین برگزار گردید.

دکتر علی متوسلی

تحولات بین‌الملل و به طور خاص بحرانی که بعد از حمله روسیه به اوکراین روی داده تلاطم بازارهای جهانی را در ماه‌های اخیر بیشتر کرده است. به ویژه، این رویداد اثر مهمی در بازار محصولات کشاورزی از خود به جای گذاشته است. به طور کلی بازار کامودیتی‌ها متلاطم‌تر شده و قیمت‌ها افزایشی بوده است اما در بازار محصولات کشاورزی این افزایش نسبتاً پایدار بوده و قیمت‌ها در سطح بالاتری از دوره پیش از جنگ قرار گرفته‌اند. برای مثال، قیمت گندم اکنون حداقل ۴۰ درصد بالاتر از اول مارس است. این در حالی است که بعضی از کامودیتی‌های غیر کشاورزی، قیمت خود را اصلاح کرده‌اند و بعد از یک دوره رشد، پایین آمده‌اند. بررسی بازارهای محصولات کشاورزی از این جهت اهمیت دارد که از یک سو غذای مردم کشورها را تامین می‌کنند و از سوی دیگر دو طرف بحران اوکراین عرضه‌کننده‌های مهم در بازار جهانی هستند. در این جلسه قصد داریم تأثیر این بحران را بر بازار محصولات کشاورزی دنیا بررسی کنیم. به علاوه، به نقاط ضعف و قوت ایران در این شرایط خواهیم پرداخت تا اقدامات سیاستی لازم برای تامین امنیت غذایی کشور را بهتر بشناسیم.

دکتر علی کیانی راد

در طول ۳۰ سال گذشته، منطقه دریای سیاه به عنوان یک تامین‌کننده مهم جهانی غلات و دانه‌های روغنی از جمله روغن‌های گیاهی ظاهر شده است. در اوایل دهه ۱۹۹۰، پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق، این منطقه واردکننده خالص غلات بود. اما امروزه صادرات روسیه و اوکراین حدود ۱۲ درصد از کل کالری میادله شده در جهان را تشکیل می‌دهد و این دو کشور جزء پنج صادرکننده برتر جهانی برای بسیاری از غلات و دانه‌های روغنی مهم مانند گندم، جو، آفتابگردان و ذرت هستند. اوکراین همچنین منبع مهم تامین روغن آفتابگردان است و این کشور حدود ۵۰ درصد از بازار جهانی را تامین می‌کند و پس از آن روسیه با سهمی حدود ۲۵ درصد در جایگاه دوم قرار گرفته است.

بحران پیش‌آمده تأثیری فوری بر صادرات غلات اوکراین و روسیه داشته است. بیشتر محصولات گندم و جو در تابستان برداشت و در پاییز صادر می‌شود. تا ماه فوریه، صادرات گندم، جو و آفتابگردان تا حد زیادی تکمیل شده است. حجم عمده صادرات ذرت اوکراین معمولاً از بهار تا اوایل تابستان انجام می‌شود. کاشت جو بهاره در ماه مارس شروع می‌شود در حالی که کاشت ذرت معمولاً در آوریل آغاز می‌شود. عملیات نظامی اخیر همچنین پیامدهایی کوتاه‌مدت و بلندمدت در ظرفیت انتقال تولیدات

بحران روسیه و اوکراین و تأثیر آن بر نوسانات قیمت های جهانی و بازار محصولات کشاورزی ایران

کشاورزی در داخل و خارج از مرزهای این کشورها به ویژه با تعطیلی و آسیب دیدن تاسیسات بندری و راه آهن در اثر عملیات زمینی و هوایی داشته است.

مناطق اشغالی لوهانسک و دونتسک در شرقی ترین قسمت استان های هم مرز با روسیه قرار دارند. انتظار می رود در سال ۲۰۲۲، استان های لوهانسک و دونتسک حدود ۵ درصد از تولید جو اوکراین، ۸ درصد از تولید گندم، ۹ درصد از تولید دانه آفتابگردان و سهم ناچیزی از تولید ذرت را داشته باشند. با این حال مناطق وسیعی از تولید محصولات در سایر بخش های اوکراین است که مستقیماً با روسیه و بلاروس هم مرز هستند، جایی که نیروهای روسی نیز تجمع کرده اند. بین ۲۵ تا ۳۰ درصد تولید ذرت و آفتابگردان، ۱۰ تا ۱۵ درصد تولید جو و ۲۰ تا ۲۵ درصد تولید گندم مربوط به این مناطق است. کاشت جو بهاره در ماه مارس شروع می شود در حالی که کاشت ذرت معمولاً در آوریل آغاز می شود. همچنین، گندم زمستانه معمولاً تا سپتامبر کاشته نمی شود. بنابراین با شروع بحران، نگرانی بیشتر بخاطر کمبود عرضه و صادرات بود. اما اکنون نگرانی بیشتر بخاطر عدم کاشت در این مناطق است که حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد کاهش کشت را شاهد هستیم و ۵ تا ۶ میلیون بهره بردار از زمین های خود رفته اند.

موضوع دیگری که به بخش کشاورزی ارتباط دارد، توقف صادرات گاز روسیه است. حمله روسیه به اوکراین و اقدامات متقابل اتحادیه اروپا، ایالات متحده و سایر کشورها می تواند تاثیر زیادی بر صادرات گاز طبیعی و کودهای شیمیایی روسیه داشته باشد. صادرات گاز طبیعی روسیه حدود ۲۰ درصد از تجارت جهانی را تشکیل می دهد و روسیه حدود ۴۰ درصد از واردات فعلی اتحادیه اروپا را تامین می کند. تحریم ها می تواند تجارت را متوقف کند و قیمت گاز طبیعی را به سطوح بالاتری برساند.

همچنین، گاز طبیعی یک خوراک مهم برای تولید کودهای ازته مانند آمونیاک و اوره است. تاثیر بر قیمت کود با این واقعیت تشدید می شود که روسیه تامین کننده مهم کودهای ازته و پتاس است. روسیه ۱۵ درصد از تجارت جهانی کودهای ازته و ۱۷ درصد از صادرات جهانی کود پتاس را به خود اختصاص داده است. بلاروس که متحد روسیه و زمینه ساز تهاجم فعلی است و در حال حاضر هدف تحریم های بین المللی قرار گرفته است، ۱۶ درصد دیگر از سهم بازار جهانی صادرات پتاس را به خود اختصاص داده است. وابستگی برخی کشورها از جمله اوکراین به عرضه کود از این دو کشور می تواند بسیار شدید (۶۰ درصد یا بیشتر) باشد. همزمان با این بحران، بازار جهانی کود در حال ثبت قیمت هایی بی سابقه است و کمبود بیشتر کود پیامدهای جهانی خواهد داشت. به ویژه، در کشورهای در حال توسعه، اثرات افزایش قیمت می تواند به میزانی قابل توجه مصرف کود را کاهش دهد و منجر به کاهش برداشت محصولات کشاورزی، کاهش ذخایر جهانی و ثبت رکورد جدید قیمت های جهانی شود.

در کنار افزایش قیمت های جهانی به دلیل بحران روسیه و اوکراین، ما شاهد یک خشکسالی گسترده هم در مناطقی از جهان که تولید کننده اصلی غلات هستند مانند آمریکای جنوبی و بخش هایی از اروپا هستیم که بر عرضه این محصولات در سال جاری تاثیر خواهد داشت. بنابراین دنیا اکنون با یک دوره نوسان و افزایش بهای غذا همانند دوره ۲۰۰۸ - ۲۰۰۷ و دوران پاندمی روبرو است و فشار فزاینده ای بر قیمت ها و نابرابری درآمدها و فقر غذایی بیش از ۳ میلیارد نفر در جهان وجود دارد.

بر اساس آمار شورای عالی غلات، نرخ رشد قیمت جهانی محصولات کشاورزی اساسی مانند گندم، جو، ذرت و سویا در اردیبهشت ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته بین ۱۲ تا ۶۰ درصد مثبت بوده است و تنها قیمت برنج تایلندی، هندی و ویتنامی نرخ رشد منفی داشته است. روند تغییرات قیمت گندم و جو در هفته های قبل از جنگ روسیه و اوکراین و بعد از آن نیز حاکی از افزایش قیمت انواع این محصولات است. همچنین پیش بینی قیمت آتی محصولات کشاورزی در بورس شیکاگو نیز از افزایش قیمت ها حکایت دارد.

برای داشتن تصویری از وضعیت کنونی در ایران باید ابتدا به کاهش تولید محصولات اساسی کشاورزی به ویژه گندم به دلیل خشکسالی اشاره کرد. اکنون کشور به واردات روغن خام و نهاده‌های دامی مانند ذرت، جو و کنجاله به شدت وابسته است. ساختار تورمی حاکم بر اقتصاد کشور، نرخ تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در سال ۱۴۰۰، ۵۱/۵ درصد بوده و بلا تکلیفی در اجرای سیاست حذف ارز ترجیحی به شکل‌گیری انتظارات تورمی دامن زده است. در این بین، انگیزه واردکنندگان به دلیل عدم اصلاح قیمت‌های مصوب نهاده‌ها با توجه به افزایش شدید قیمت‌های جهانی کاهش یافته است.

در این شرایط، کشورها برای مقابله با بحران شروع به اعمال سیاست‌هایی کرده‌اند. روسیه ممنوعیت صادرات غلات به اتحادیه اوراسیا را لغو کرد اما به اعمال مالیات بر صادرات غلات به صورت هفتگی و ممنوعیت در صادرات دانه آفتابگردان و محدودیت در صادرات روغن و کنجاله آفتابگردان پرداخت. اوکراین با پرداخت ۵۰ تا ۷۰ درصد هزینه تولید در قالب کشت قراردادی در آغاز فصل کشت و تشویق کشاورزان به کشت بهاره و با ممنوعیت صادرات کودهای شیمیایی ازت، فسفر، پتاس و سایر کودها به حمایت از کشاورزان پرداخت. کشورهای دیگر هم تدابیری را در نظر گرفته‌اند. در سمت مصرف، آن‌ها به تثبیت قیمت و بازار داخلی مواد غذایی با تخصیص بودجه و یارانه لازم، ترمیم ذخایر مواد غذایی و کالاهای اساسی، محدودیت صادرات مواد غذایی و فرآورده‌ها، کاهش موانع واردات مواد غذایی و فرآورده‌ها، جایگزینی مبادی وارداتی برای تامین پایدار مواد غذایی و در نهایت محدودیت مقداری خرید کالاهای هدف در فروشگاه‌های زنجیره‌ای روی آورده‌اند. در سمت تولید نیز به برنامه‌ریزی برای تامین نهاده‌های موردنیاز تولید محصولات اساسی و افزایش سطح زیرکشت و تولید از طریق روش‌هایی مانند افزایش قیمت خرید تضمینی، پرداخته‌اند و صادرات برخی از نهاده‌های تولید مانند کود را ممنوع و صادرات کالاهای واسطه‌ای به خصوص دانه‌های روغنی را محدود کرده‌اند.

کشور ما نیز مانند دیگر کشورهای جهان برای کاهش اثرات بحران غذا باید سیاست‌هایی مناسب را در پیش بگیرد. از جمله رویکردهای پیشنهادی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- در پیش گرفتن دیپلماسی فعال تجاری با کشور روسیه به منظور برخورداری از امتیازات مشابه تجاری در نظر گرفته شده برای بلاروس در واردات حداکثری کالاهای اساسی و همچنین ترمیم ذخایر راهبردی در کوتاه‌ترین زمان؛
- اتخاذ تمهیدات لازم برای تامین کالا از روسیه به خصوص واردات گندم، نهاده‌های دامی و روغن خام با قید دو فوریت و با در نظر گرفتن محدودیت‌های لجستیکی حمل کالا از این کشور؛
- لزوم اصلاح و به روز رسانی قیمت‌های پایه واردات کالاهای اساسی بر مبنای تغییرات قیمت‌های جهانی با هدف حفظ انگیزه برای واردات؛
- احصاء دقیق موجودی ذخایر راهبردی نهاده‌ها و کالاهای اساسی بدون در نظر گرفتن محموله‌های در مسیر و حتی منتظر تخلیه به منظور شفافیت در کفایت و کسری ذخایر؛
- اولویت دادن به تامین کالا و نهاده از طریق جلب مشارکت و توانمندی بخش خصوصی و دولتی در واردات کالا از مبادی مختلف؛
- تسریع در خریدهای خارجی و حمل نهاده‌های دام و طیور به داخل به دلیل موجودی و عرضه بیشتر این کالاها در نیمه اول سال در بازارهای جهانی؛
- پایش منظم فرآیند تامین کالا بر حسب نیاز ماهانه و کفایت موجودی؛
- لزوم شفافیت و تشریح وضعیت موجود برای جامعه و تشویق به اصلاح الگوی مصرف؛
- لزوم جلوگیری از قاچاق مواد غذایی و کالاهای اساسی به ویژه از مرزهای شرقی و غربی؛

- پیش تامین نهاده های پایه مانند مرغ مادر و ...

دکتر مرتضی تهمی پور

بحران روسیه و اوکراین اثری مستقیم بر بازار محصولات کشاورزی کشور ما دارد که مربوط به تجارت ایران با روسیه و اوکراین است. با توجه به اطلاعات تجاری گمرکی در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، سهم صادرات ما به روسیه و اوکراین از نظر وزنی تقریباً ۱ درصد و از نظر ارزشی ۱/۳ درصد از کل صادرات کشور است. سهم واردات ما از این دو کشور به لحاظ وزنی تقریباً ۹ درصد و به لحاظ ارزشی ۳/۴ درصد از کل واردات کشور است. بنابراین ایجاد محدودیت در صادرات و واردات ما با این دو کشور به دلیل کوچک بودن این سهم ها اثر بزرگی نخواهد داشت و سایر شرکای تجاری ما می توانند این اثر را جبران کنند.

اما اختلال در تجارت روسیه و اوکراین با دنیا یک اثر غیر مستقیم بر بازار محصولات کشاورزی ما دارد که بسیار پر رنگ تر است. بخشی از آن مربوط به کاهش عرضه دانه های روغنی، غلات و نهاده های معدنی است که می تواند به کاهش امکان واردات منتهی شود که شاید رفع آن با گران تر خریدن حل نشود و نیاز به کمک گرفتن از ابزارهایی مانند دیپلماسی و روابط بین الملل باشد. یک قسمت دیگر از این اثر غیر مستقیم، کاهش عرضه محصولات در کل دنیا و افزایش قیمت های جهانی است که به افزایش هزینه های تولید محصولات در داخل کشور ما نیز منجر می شود. البته در کنار این اثر، تاثیر عوامل دیگر مانند نرخ ارز و تغییرات اقلیمی را نیز در تحلیل ها باید در نظر گرفت.

نکته دیگر آن است که بین صیحت های علمی و آنچه در عمل انجام می شود یک تناقض وجود دارد. از طرفی به دنبال کاهش مداخلات دولت هستیم تا بتوانیم کشاورزی را به سمت تمرکز دولتی کمتر و نقش آفرینی بیشتر بازار ببریم اما از طرفی دولت در تمامی زنجیره عرضه و حتی در پایین ترین سطوح آن دخالت می کند. اگرچه این اتفاقات ممکن است کوتاه مدت باشد اما اثر آن سیاست ها بلندمدت خواهد بود. ما باید حتماً سبب حمایت داشته باشیم و از ابزارهای حمایتی انفرادی فاصله بگیریم. باید از ابزارهایی مانند خریدهای تضمینی، تسهیلات بانکی، یارانه حق بیمه، یارانه نهاده ها، قیمت حامل های انرژی و قیمت آب به صورت تلفیقی و نه جزیره ای استفاده کنیم تا اثر شوک ها را به صورت درونی مدیریت کنیم. از طریق این سبب حمایتی می توانیم برنامه ریزی کشت منطقه ای و الگوی کشت پیشنهادی و مدیریت شده را در کشور اعمال کنیم و به این شکل امروزی متحمل هزینه و تبعات بیشتری از آن زیان اولیه نشده و دچار اثرات ناشناخته رویدادها نشویم.

دکتر امید گیلان پور

تجارت محصولات کشاورزی از آنچه که در دنیا تولید می شود سهم کمی دارد. در مورد غلات که مهمترین کالای تجاری بخش کشاورزی هستند این سهم به حداکثر ۲۰ درصد می رسد. این موضوع نشان می دهد که امنیت غذایی به طور عمده متکی بر تولید داخل است. جنگ روسیه و اوکراین هرچند که وضعیت بازارهای جهانی را دچار تلاطم بیشتری کرد ولی نقطه شروع افزایش قیمت مواد غذایی ناگهانی نبوده است. بعد از مهار نسبی همه گیری کرونا در جهان تقریباً از شهریور ۱۳۹۹ افزایش قیمت های غذا در جهان شروع شد و این افزایش قیمت تا قبل از آغاز جنگ روسیه و اوکراین ۴۰ درصد بود.

مسئله بعد، افزایش قیمت حامل‌های انرژی در سطح جهانی است. قیمت کود به عنوان یکی از مهمترین نهاده‌های کشاورزی و به ویژه کود اوره افزایش شدید ۳ برابری داشته است. بخش مهمی از عملکرد محصولات کشاورزی در دنیا مرهون کود اوره است و کمبود و افزایش قیمت آن می‌تواند عملکردها را در جهان کاهش دهد. بنابراین عوامل مختلفی برای رشد هزینه تولید محصولات کشاورزی و قیمت آن‌ها در سطح بین‌المللی وجود دارد و جنگ روسیه و اوکراین این وضعیت را تشدید کرده است.

اکنون سه پدیده در حال رخ دادن است. از یک طرف قیمت جهانی مواد غذایی در دنیا به دلایل متعدد رو به افزایش است. از طرف دیگر یک اصلاح ساختاری در کشور در حال انجام است و کالاهای کشاورزی که قبلاً با ارزش ترجیحی تامین می‌شد اکنون با ارزش نیمایی تهیه می‌شود. اصلاح دیگر نیز تغییر نرخ پایه محاسبه گمرکی کالای ورودی به کشور است.

از آنجا که واردات نهاده‌های کشاورزی سهم اعظم واردات در این بخش را دارد، افزایش قیمت کالاهای وارداتی به افزایش قیمت کالاهای تولیدی در داخل منجر می‌شود. طی ۱۰ تا ۱۵ سال گذشته سرعت افزایش قیمت غذا نسبت به قیمت سایر کالاها بیشتر بوده و سهم خانوار از هزینه غذا را زیاده‌تر کرده است. در نتیجه ما نیازمند یک بازنگری جدی در منابع رشد در اقتصادمان هستیم. خانوارها نیازمند داشتن درآمد بالا هستند. بخش کشاورزی نیازمند سرمایه‌گذاری زیادی است. بخش کشاورزی ایران به دلیل مسایل بحرانی اقلیمی و عدم سرمایه‌گذاری تاریخی در این بخش با چالش‌های بسیار زیادی مواجه است. اگر با سرمایه‌گذاری نتوانیم بحران‌های اقلیمی پیش رو را کنترل کنیم، قیمت مواد غذایی با سرعت بیشتری افزایش خواهد یافت و این امر فشار بیشتری را به خانوار خواهد آورد و کل اقتصاد کشور دچار مشکل می‌شود.

دکتر زکریا فرج‌زاده

قیمت مواد غذایی تقریباً از سال ۲۰۰۰ میلادی روند افزایشی را آغاز کرده و در مقاطعی مانند سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲ این افزایش‌ها حتی تشدید شده است و ما شاهد روندی بلندمدت در افزایش قیمت‌ها هستیم. در کنار دلایل گفته شده برای افزایش قیمت‌ها می‌توان به سیاست‌های انبساطی کشورهای صنعتی و توسعه‌یافته که درگیر کرونا بوده‌اند اشاره کرد که یک افزایش مقطعی قیمت‌ها را موجب شد. دلایلی که در آینده می‌تواند تضمین‌کننده روند بلندمدت رشد قیمت مواد غذایی باشد شامل چالش‌های زیست محیطی مانند گرمایش زمین و خشکسالی، افزایش جمعیت جهان، افزایش درآمد به‌ویژه در کشورهای شرق و جنوب آسیا مانند چین و هند و به دنبال آن افزایش مصرف و تقاضای مواد غذایی و در نهایت، افزایش قیمت حامل‌های انرژی است. بنابراین حتی با از بین رفتن دلایل کوتاه‌مدت، روند بلند مدت رشد قیمت‌ها همچنان پابرجا خواهد ماند.

نکته دیگر آن که در داخل کشور علاوه بر سیاست‌گذاری در بخش کشاورزی باید سیاست‌گذاری مناسب در بخش‌های غیرکشاورزی نیز انجام گیرد و نگاهی ویژه به سیاست‌های کلان هم داشته باشیم. در کوتاه‌مدت باید از مصرف‌کننده نهایی حمایت شود اما نباید همه حلقه‌های زنجیره غذایی را با یارانه حمایت کرد. اگرچه اصلاح یارانه‌های نهاده‌های کشاورزی قدم مناسبی است اما باید به یارانه‌های دیگر مانند یارانه انرژی که یارانه نسبتاً بزرگی هست نیز پرداخته شود.

باتوجه به محدودیت‌های داخلی ایران در زمینه منابع زیست محیطی و طبیعی لازم است همزمان با سیاست‌های اصلاحی در اقتصاد به تجارت بعنوان فرصتی برای کاهش فشار بر این منابع نگاه شود. بطور مشخص کاهش موانع تجاری و فراهم کردن زمینه تجارت محصولات کشاورزی توصیه می‌شود.